

Vse o reševanju bank, ki je obremenilo generacije Slovencev

Primož Cirman, SIOL.NET; 6.7.2016

Pod lupo kriminalistov Nacionalnega preiskovalnega urada so ključne faze sanacije domačega bančnega sistema. Kaj so najpomembnejši poudarki današnje preiskave:

- Da kriminalisti preiskujejo okoliščine procesa, za katerega so vsi državljani Slovenije plačali visoko ceno, obremenil pa je tudi prihodnje generacije.
- Da so za zdaj med osumljenimi izključno osebe iz Banke Slovenije. Po naših informacijah ni izključeno, da se bo preiskava v naslednji fazi razširila tudi na odgovorne osebe v bankah.
- Da je znesek domnevno pridobljene protipravne koristi, ki jo osumljenim očitajo kriminalisti (257 milijonov evrov), eden najvišjih v zgodovini slovenskih (pred)kazenskih postopkov. Višji je bil recimo v preiskavi TEŠ6, kjer organi odkrivanja in pregona Alstomu očitajo pridobitev 285 milijonov evrov koristi.

Odgovarjamo na najpomembnejša vprašanja, povezana s procesom in današnjo preiskavo.

Koliko nas je stala sanacija bank?

Država je konec leta 2013 v kapital NLB, Nove KBM in Abanke vložila **2,8 milijarde evrov**. Za ta denar bi lahko zgradila dva tira med Divačo in Koprom po trenutni predvideni ceni.

K temu velja prišteti še stroške prve in druge dokapitalizacije Družbe za upravljanje terjatev bank (DUTB), na katero je država prenesla slaba posojila bank, dokapitalizacije Banke Celje, likvidacije Factor banke in Probanke, njune poznejše pripojitve k DUTB ... Teh je po trenutnih ocenah skupaj za okrog 800 milijonov.

Zaradi financiranja bank se je morala država drago zadolžiti na mednarodnih finančnih trgih. Javni dolg je presegel 80 odstotkov BDP. Vračanje obresti je v prihodnjih letih močno obremenjevalo slovenski proračun, vlado pa sililo v sprejemanje varčevalnih ukrepov. Ti so in bodo vplivali na življenje vseh prebivalcev Slovenije – tudi generacij, ki prihajajo.

Z izbrisom bančnih delnic in podrejenih obveznic je del svojega premoženja neposredno izgubilo skoraj sto tisoč delničarjev slovenskih bank in več kot dva tisoč obvezničarjev. Posredno tudi več kot pol milijona državljanov, ki varčujejo v pokojninskih družbah, družbah za upravljanje in zavarovalnicah.

Kako se je začelo?

Ko so Evropska komisija, Evropska centralna banka (ECB) in Mednarodni denarni sklad (IMF) marca 2013 sprejeli reševalni paket (v angl. bailout) za Ciper, se je spomladi istega leta na veliko ugibalo, katera država bo na vrsti naslednja.

Kot "novi Ciper" se je začela omenjati Slovenija, ki je bila tedaj sredi političnih turbulenc. Vlado **Janeza Janše** je zamenjala vlada **Alenke Bratušek**. Špekulacije o prihodu trojke so krepko dvignile ceno slovenskega zadolževanja, pri čemer so bile za največje tveganje označene banke. V njih so se kot posledica poka predkriznega borznega balona, ki mu je sledilo sesutje domačih "tajkunov", dolgoletnih povezav med bankirji in menedžerji, gospodarske krize, plačilne nediscipline in kreditnega krča v letih pred tem nakopičila slaba posojila.

Poleti 2013 so se v bankah v Sloveniji začeli obremenitveni testi, v javnosti bolj znani kot stresni testi, in pregledi kakovosti njihovega premoženja (AQR). Z njimi sta ECB in Banka Slovenije želeli preveriti, v kakšnem stanju so slovenske banke in kolikšne šoke v domačem gospodarstvu še lahko preživijo.

Kaj je šlo narobe?

Že kmalu zatem so se v javnosti pojavile informacije o številnih nelogičnosti in nejasnostih, povezanih s stresnimi testi in pregledi kakovosti premoženja, ki so se čez čas v celoti potrdile.

Negativni scenarij, na podlagi katerega so v ECB napovedovali velikost kapitalske luknje, so predvideli skoraj vojne razmere:

- triletno recesijo,
- 9,5-odstotno znižanje gospodarske rasti do konca leta 2015,
- 25-odstotni padec delnic,
- 27-odstotni padec cen nepremičnin,
- 18-odstotni padec zasebne potrošnje.
- rekordne pribitke na slovenske obveznice.

Nobena od teh predpostavk se ni uresničila. Ravno nasprotno, gospodarska rast je že leta 2014 znašala tri odstotke. Revizorji so se močno ušteli tudi pri napovedih o dobičkih bank, ki so bili pozneje dvakrat višji od napovedanih.

Milijardne razlike v oceni luknje in študenti iz vzhodne Evrope

Že od vsega začetka je Evropska komisija imela očitno namero, da mora biti znesek ugotovljene kapitalske luknje v slovenskih bankah karseda visok:

- Stresne teste je Banka Slovenije zaupala mednarodnim hišam Oliver Wyman in Roland Berger. Rezultati obremenitvenih testov, ki sta jih izvedli, so se pri oceni luknje med seboj razlikovali za 1,5 milijarde evrov. Prevladala je bolj pesimistična ocena družbe Oliver Wyman, ki je predvidela 4,8 milijarde evrov veliko luknjo.

"Če je razlika v rezultatih skoraj 50 odstotkov, potem lahko sklenemo, da testi niso dosledni," je leta 2013 dejal ekonomist **Igor Masten** in se vprašal, zakaj smo plačali opravljanje dveh različnih testov, če smo nato rezultate enega ignorirali. Danes je delno zaposlen na Banki Slovenije.

- Cenilci, med katerimi so bili celo študenti iz vzhodnoevropskih držav, so krepko podcenili vrednost dela premoženja bank: delnic in nepremičnin. To se je videlo že kmalu po tem, ko je DUTB to isto premoženje v posameznih primerih uspelo prodati po precej višji vrednosti od ocenjene.

Kar je bistveno, prav zaradi vrste zgrešenih ocen v napovedih in vrednostih premoženja, je bil strošek sanacije bank za davkoplačevalce višji.

Med tujimi ocenjevalci vrednosti premoženja so bile tudi slovenske družbe mednarodnih hiš Ernst & Young in Deloitte, ki so jih obiskali kriminalisti. V družbi Deloitte je bil v tistem času zaposlen tudi **Janez Škrubej**, poznejši izvršni direktor na DUTB.

Med ključnimi igralci v sanaciji bank je bila v političnem smislu tudi takratna predsednica vlade Alenka Bratušek.

Kdo so bili ključni igralci v sanaciji bank

V političnem smislu so to bili:

- predsednica vlade Alenka Bratušek,
- minister za finance **Uroš Čufer**,
- državni sekretar na ministrstvu za finance **Mitja Mavko**.

Vsi trije so bili ključni politični odločevalci v procesu. Iz poznejšega razkritja elektronske korespondence med Mavkom in nižjim uradnikom Evropske komisije **Frankom Dupontom** je razvidno, da je slovenska vlada komisiji popuščala pri vseh bistvenih vprašanjih, tudi pri izbrisu imetnikov obveznic.

Generalni pravobranilec Sodišča EU v Luksemburgu je februarja ocenil, da sporočila Evropske komisije, na podlagi katerih je Slovenija spremenila zakon o bančništvu, niso bila zavezujoč pravni vir, ampak le na ravni priporočil. S tem je dal posredno vedeti, da razlastitve in posegi v delnice in obveznice slovenskih bank nikakor niso bili nujni za sanacijo finančnega in bančnega sistema oziroma dodelitev državne pomoči. Po njegovi oceni je vprašanje ureditve sanacije finančnega sistema v nacionalni pristojnosti, zaradi česar je tudi odločanje o tovrstnih postopkih v pristojnosti nacionalnih sodišč in skladnosti z nacionalnimi ustavami, zakonodajami ter sorazmernostjo.

Pri politični odgovornosti ne gre pozabiti še poslancev takratne koalicije, ki so sprejeli zakon o sanaciji bank. Tvorile so jo stranke Pozitivna Slovenija pod vodstvom Alenke Bratušek, Socialni demokrati pod vodstvom **Igorja Lukšiča**, Državljanska lista pod vodstvom **Gregorja Viranta** in DeSUS, ki ga je že takrat vodil **Karl Erjavec**. V imenu vlade je zakon v državnem zboru zagovarjala državna sekretarka na ministrstvu za finance Mateja Vraničar, ki je med drugim dejala, da je nastal v tesnem sodelovanju z Banko Slovenije.

V operativnem smislu je bil odgovoren tudi guverner Banke Slovenije Boštjan Jazbec.

Operativna odgovornost Banke Slovenije

Omenjeni zakon je pomenil temelj za izbris lastnikov podrejenih obveznic, po oceni vrhovnega sodišča pa ni zagotavljal več ustavnih pravic, kot so enakost pred zakonom, učinkovito pravno sredstvo in sodno varstvo. Ustavnemu sodišču so zato predlagali, da razveljavi člen zakona o bančništvu, ki lastnikom izbranih podrejenih obveznic onemogoča tožbo proti odločbi Banke Slovenije o izrednih ukrepih v bankah.

V operativnem smislu so bili odgovorni:

- guverner Banke Slovenije **Boštjan Jazbec**,
- namestnik direktorja nadzora bančnega poslovanja pri Banki Slovenije **Tomaž Čemažar** (oba sta bila podpisana pod odločbo o izrednih ukrepih v NLB, s katero so bili izbrisani imetniki podrejenih obveznic in ki je danes temelj preiskave kriminalistov),
- preostali člani sveta Banke Slovenije in odgovorni v Banki Slovenije.

Zakaj so kriminalisti obiskali NLB

Eno ključnih vprašanj glede sanacije bank je, zakaj so tri največje banke (NLB, Nova KBM in Abanka) še 30. septembra 2013 v medletnih izkazih, ki so jih potrdile uprave bank, prikazovale, da je z njimi vse v redu (skupaj so imele 1,21 milijarde evrov pozitivnega kapitala), le dva meseca pozneje pa je Banka Slovenije ugotovila, da so imele na isti dan že skupaj 650 milijonov evrov negativnega kapitala in da niso sposobne poplačati niti lastnih deponentov.

Preiskava v NLB naj bi pomagala odgovoriti na to vprašanje, ki je bistveno za razjasnitev okoliščin glede izbrisa za 257 milijonov evrov obveznic.

Poglejmo dejstva in številke v primeru NLB:

- 30. septembra 2013 se je uprava NLB, ki jo je vodil **Janko Medja**, podpisala pod bilanco banke, ki je imela na ta dan uradno 834 milijonov evrov celotnega kapitala.
- V odločbi Banke Slovenije o izrednih ukrepih v NLB, ki sta jo podpisala Jazbec in Čemažar, je pisalo, da je imela banka 30. septembra 2013 v resnici kar 318 milijonov evrov negativnega kapitala, če ostane delujoča. V primeru stečaja bi negativni kapital znašal od -736 milijonov do 1,56 milijarde evrov.

Kljub temu tej odločbi v upravi NLB – za razliko od recimo nekdanje uprave Banke Celje – in v njenem nadzornem svetu niso ugovarjali. Prav tako ne izrednim ukrepom iz odločbe, med katerimi je bila tudi razlastitev imetnikov obveznic. Ravno z izbrisom teh obveznic (eno od teh, NLB26, je banka celo tržila prek svojih okenc) naj bi NLB pridobila premoženjsko korist.

NLB od ponedeljka vodi član uprave, ki je potrdila sporne izkaze

V ponedeljek, dva dneva pred preiskavami, je nadzorni svet NLB, čeprav v njem manjka več članov, na položaj predsednika uprave imenoval **Blaža Brodnjaka**, člana uprave v času prej omenjenih dogodkov. Brodnjak je imel pri tem ves čas polno podporo guvernerja Jazbeca. V neuradnih krogih se je ugibalo, ali mu Jazbec hrbet krije tudi zato, ker ne želi razčiščenja dogodkov iz jeseni 2013. Takratne dogodke v NLB že nekaj časa preiskuje tudi računsko sodišče.

Status osumljenca ni dovolj za razrešitev guvernerja

Svet Banke Slovenije sestavljajo guverner in viceguvernerji, ki jih na predlog predsednika republike imenuje državni zbor. Postopek razrešitve je v zakonu o Banki Slovenije opredeljuje precej ohlapno.

Član Sveta Banke Slovenije je lahko predčasno razrešen samo:

- če sam zahteva razrešitev,
- če v času trajanja mandata nastopijo razlogi za nezdržljivost opravljanja funkcije,
- če se v predpisanem postopku ugotovi, da ne izpolnjuje več pogojev, ki se zahtevajo za opravljanje njegovih dolžnosti, ali je zagrešil hujšo kršitev.

Član Sveta Banke Slovenije je predčasno razrešen z dnem, ko državni zbor ugotovi, da je nastopil eden od razlogov iz prejšnjega odstavka tega člena.

Svet Banke Slovenije podeljuje licence članom uprav bank in preverja ustreznost njihovih nadzornikov. V preteklosti licenc ni pridobila vrsta kandidatov, ki so bili na primer le osumljeni za prekrške oziroma kazniva dejanja. Sum storitve kaznivega dejanja na drugi strani ni razlog za odpoklic članov sveta Banke Slovenije, lahko pa zaradi hujših kršitev predlog za ugotavljanje neprimernosti vložijo minister za finance in predsednik državnozbornega odbora za javne finance.